

Kérész Gyula
Bartalos Erzsébet

Játékok, iskola, ünnepek a régi Pozsonyeperjesen

Két évvel ezelőtt mélyinterjúkat készítettünk idős alistáli és pozsonyeperjesi emberekkel. Az utóbbiaktól főként azt tudakoltuk, hogy gyermekkorukban milyen volt a helyi iskola, milyen játékokra emlékeznek, s hogyan zajlottak az idő tájt a jeles ünnepek.

Az alábbiakban az egyik interjúalany, a felvételünk idején 91 éves Horváth László, pozsonyeperjesi nyugdíjas kertész emlékeiből közlünk szerkesztett részleteket. A magnetofon-felvételt nem a dialektológia szabályai szerint jegyeztük le, csupán megpróbáljuk valamennyire érzékeltetni a nyelvjárást.

A fényképfelvételeket az interjúalanyok tulajdonában lévő régi eperjesi játékokról és egyéb használati tárgyokról készítettük.

Horváth László így mesélt gyermekkorának szokásairól:

A nagyobb gyerekek sokféle paraszttjátékot ismertek. Ezeket általában a határban játszottuk. Például ráugrottunk egymás hátára. Hatanheten meg vótak hajolva, azok vótak a lovak. Osztán dobáltuk egymásnak a labdát. Ha valaki nem kapta el, akkor az a pár kiesett.

Azt csak a fiúk játszották, hogy „Császár uram, adj katonát!” Ezt nyolcan-tizen játszottuk, vagy mikor mennyi gyerek vót. Egyik gyerek átszólt nekik: „Katonát vagy magamat?” Aszongya, hogy „katonát.” Ez azt jelentette, hogy „közlegény”. Akkor a közlegény futott, és átszakította azt a falat, ahogy fogták egymás kezét. Ha nem sikerült, akkor az illetőt elvitték az ő javukra, fogságba. Ha azt mondta, „magamat”, az azt jelentette, hogy én vagyok a parancsnok. Akkor az szaladt ugyanígy, ugyanezt csinálta. Ha nem sikerült, akkor ott fogták, elfogták a parancsnokot. Akkor más valaki lett a parancsnok.

A lányok inkább kockázást játszottak (*Mai nevén: Iskolázás*). Valamit mondogattak is, de már nem emlékszem rá, olyan régen vót. Nagy

kockák vótak. Az egyik egész kocka vót, a másik meg félig el vót vágva. Ezeket ugráltak, hogy ki mennyit tud átugrani. Egy követ dobáltak, és ha valaki elejtette, akkor veszített a kockákból. Nem mehetett tovább, hanem ki köllött állnia. Általában az utcán játszották, a kockákat gyönyörűen kirajzolták krétával.

Amikor eljött a szeptember, vagy mentünk iskolába, vagy nem, mert kijártunk az állatokkal. Rengeteg állat vót. Alig vót ház, ahol nem vótak szarvasmarhák. Egyik kollegám éppen mondja: „Te, mennyi állat vót! A Dunának mind a két partja el vót lepve marhákkal.” Felültünk a marhákra, és úgy jártunk „tériteni”, így híták, amikor összehajtják a marhákat. A lányok inkább a libákkal jártak, 12-13 évesnél idősebb fiú már nem örözt libákat.

Az iskolában is játszottak a gyerekek. Például elbújtak, osztán az egyik kereste őket. Annak befogták a szemét. Arra is vót valami mondóka. Sokszor ledülök, osztán eszembe jut. Fogasokat is csináltunk, meg kiskocsikat, záros oldalú vót, kerekek, minden. A lányok pedig kézimunkáztak. Vót két szép lánka, illetve több is vót, de kettő igen szép, ilyen szegény lánkák. Az egyik nem mesze lakott innen, elkerült Pozsonyba, szerzett lánka vót. Okos lánka, az iskolában is. Annyira gyönyörűen tudtak kézimunkázni...! A tanítóknak, akiknek nem vót pénzük pamukra, kézimunkáztak. Függetleneket meg mindent. Mert akkor minden héten kétszer vót kézimunka óra. Énekóra is vót. Kedden és pénteken meg hittanóra. A pap tartotta. A gyerekek tiszteletet is tanultak. Azelőtt nem vót olyan gyerek, aki, ha ment az utcára, ne mondta volna az öregebbeknek, hogy Jó napot! Vagy: Dicsértessék! A maiak elmennek az ember mellett. Pedig a faluban ma én vagyok a legöregebb férfi a 91. évemmel. Ma mások a szokások.

Meséket is hallgattunk. Az én nagy-néném, Emma néni oly gyönyörűen

tudott olvasni, hogy mindenkinek lekötötte a figyelmét. A kérdőjelet úgy olvasta, hogy kérdezett, a felkiáltójelet meg így, hangosan. Gyűttek hozzá hallgatni 15-20-an is. A dunyhákat felhajtogatták, és sorban ültek.

A szomszédunkban lakott a Bugár János bácsi. Nagyon művelt, de szegényke ember vót. Olyan meséket tudott mondani, amiket nem lehet megtanulni. Azokat csak ő tudta elmondani. Úgy adta elő, mintha igaz lett volna. A grófokru. A Bugár Vilibé is jutott valami az apjából, a természetiből. Bent ültem a kocsiban, és gyűtt egy másik emberrel az a Vili. A kocsiban mesélte a kollegájának, hogy a grófok idején hogyan vót. Én meg nevettem, mert abból egy szó nem vót igaz. Egyszer mondtam is neki: „Te, Vili, meghallgattalak a kocsiban. Hogy tudtad előadni azt úgy, hogy még én is elhittem? Akkor te még nem is éltél, a világon se vótál.”

Sokan elítélik a tallósi grófokat, a fiam is. Mondom, Gabikám, nincs igazad. Náluk jó vót dőgozni. Sokat segítettek. Ha gyűtt a karácsony, minden cseléd gyerekeinek cipőt és ruhát vettek, és összehítták őket a kastélyba, Tallósra, s nagy ünnepséget rendeztek nekik. A mai milliomosok sokan még egy szem cukrot sem adnak. Ezek a tallósi grófok, amikor gyűtt az eperjesi búcsú, mindenkinek két kiló mákot adtak ingyér.

Az első republikában, amikor én 12-13 éves vótam, Eperjes arrú vót híres, hogy itt majdnem minden nap vót tűzvész. Ez a ház nem égett le soha, itt egy nagy parasztház vót, de a szalmakazal minden évben elégett. Rossz termések vótak, osztán felgyújtogatták a biztosítás végett. Ennél a háznál nagyon sokszor vót, meg még egy hosszú soron, a Hájáséknál. Ezek olyan spekulált emberek vótak.

Mikuláskor a gyerekek járták a házakat, én is közöttük vótam. Felvótunk öltözködve mindenféle kacat ruhákba, álarcba, és jártuk a házakat. Köszöntöttünk szépen. Mikulás után egy héttel jött a Luca, úgy mondtuk:

Lucia, akkor szoknyában vótak a fiúk. Ehhő nem vótak nagy bundák. Általában a fiúk jártak lucázni, lányok nemigen. Osztán, ugyi, mentünk a lányos házakhoz: Bemehetünk-e?

Luca után 13 vagy hány napra együtt a karácsony, no, az már nagy hagyomány vót. Összeálltunk ilyen suhancok nyolcan-tízen, barát, barátnő, itt már lányok is vótak közöttünk. Nagy fiúk is jártak, 20-25 évesek. Házrul házra jártunk. Mindenki fehér ruhában vót, az angyalokon fehér szoknya, fehér ing, a többi meg fehér bőszárú gatyában és hozzája fehér ing. A derekuk át vót kötve széles szalaggal, piros, kék, zöld. A fejünkön nagy sapka, összehajtogatva, mint a korona. Gyönyörűen énekeltünk. „Fel nagy öröme, ma született...” Megkérdeztük először: „Bötlehemmel bé-e mehetünk?” Nem vót olyan ház, ahol azt mondták volna, hogy nem. Bement a első pásztor. Elmondta a mondókáját, osztán aszongya: „Kedves pajtás, gyere be!” Bement a Hopp Pista, és aszongya: „Hopp Pista, már én is itt vagyok, engem tormás csukával ellássatok! Messiásrul hírt mondok: Született, Ti is arra vigyázzatok!” Osztán a gazdasszon gyűtt a soron: „Gazdasszon, Maga itt jobban forgassa magát, sódorral, kalbásszal rakja meg az asztalát!” Evvót a Hopp Pistának a mondója. Osztán gyűtt a angyal, aki hozta a bötlehemet. Az szoknyában vót mindig. Elkezde: „Glória in exelsis Deus. Glóriát kiáltunk, nagy csodát hirdetünk...” Akkor osztég mondta. „Nosza, öreg, gyere be!” Akkó gyűtt be a kubó. Ennek hosszú nagy kabátja, nagy szakálla vót. Aszongya: „De sok hegyet-völgyet bejártam, de még ilyen helyre se találtam. Esztek-isztek, de nekem a penészes nagy szakállamró nem is gondolkoztok. De ha fogom ezt a vékony nádpálcát, kiszabom az üngötök vállkótját, úgy, hogy magam is megbánom.” Ez a kubó szokott ilyen bolondságokat csinálni, amíg a többiek mondták a mondókájukat. A karácsonyfárul levett egy szem cukrot vagy valami ilyen. Ezen nevettek. Amikor annak vége vót, akkor mondták nekije: „Te öreg, mink idebe se nem eszünk, se nem iszunk, csak a kulacs száját nyalogassuk.” Aszongya, hogy: „Adjátok, hogy én is nyalogassam!” „Te öreg, jobb vóna, ha elmenne Betlehembe!” Aszongya: „Hova, Debrecenbe?” Ezek ilyen vicc-dógok vótak. Aszongya, hogy: „Elfáradtam,

lefekszek erre a szent földre.” Akkor letérdepűtek melléje, a pásztor meg a Hopp Pista, és mongyák, hogy „Ti túl a juhászok, be túl a bojtárok, de elaludtatok a nyájatok mellett. Magamra hagyatok. Glória, glória in exelsis Deus.” Akkor keltek fel ezek, akik térdepűtek a kubó mellett, osztán mondták neki, hogy „Öreg, kelj föl, mert olyat vágok a két vállad közé, hogy megfeszül a bundád!” „Fölkelnék, ha tunnák.” Ráütöttek, mire főkelt, olyan nyögve: „De megöregedtem ezen a szent földön.” „Te öreg, tunnál Te még danulni?” „Hogyne tunnák! Ha minékünk a gazdasszon enni-inni anna, miköztünk is felindulna a vénasszon dalla, olyanokat ugranna, szinte megropanna, még a szőlős bucskorkánk is össze nem szakanna. Ó-ó-ó!” Akkor mentek így körbe a épületben, itt bent. Kerülték szépen, és vót egy csörgős bot. „Három éves jó túró, pásztoroknak kenyér mellé ez lesz jó.” Akkor megálltak. „Nem köll szőlőt kapálni, kapálni, sem robotot szolgálni, szolgálni. Sör, bor annyi, mint a tenger, ihatik az ember. Nosza, juhászok, ki a hegyekbe, nyájakat őriztek a nagy hegyekbe. Induljunk hát, induljunk hát! Dicsértessék a Jézus Krisztus. Kellemes karácsonyi ünnepeket kívánunk a házigazdának... akik ott vótak, no. És evvel elköszöntek. Kész. Evvót a bötlehemesség.

Osztán húsvétkor vótak az öntözések. Bementek a lányos házakhoz. Akkor még a vót a divat, sokszor elgondódom rajta, nagy butaság vót, hogy megfogták a lánt, osztén a válluba beletették, az itatóba. Nem egy lánka belebetegedett. De hát ez vót a szokás. Osztán később má gyűtt, ezekkel a jó szagú izékkal, ugyi, hogy bementünk, ott köszöntünk, hogy szabad-e öntözni? Ehhő is vót egy hosszú nóta.

No és a templomban, ugyi, virágvásárnap, barkaszenteléskor vót az első passió. Én valami 40-50 évig vótam benne. Egy kollegámmal mink vezettük a legmagasabb hangot... Mink úgy tudtunk éneküni, annyira, de minket a kántortanító tanított erre. Éveken át a Mikóczi tanító úr vót itten a kántortanító. Nagyon betyáros ember vót. Vótunk 15-en, meg húszan is a énekkarba. Lány kettő vót csak. Ezeket hitták szolgálónak a passióban. Előkelő, jó hangú lányok vótak. Az egyik, a tanító Volner Tibi anyja, úgy hitták, hogy Csóka Maris,

aki tanító vót. Amikor megöregedtek, akkor fiatalok lettek helettük. Tíz éve talán, hogy abbahagytam a kórust. Megsértődtem, mert már csak olyan kántorok vótak, hogy hun ilyen, hun olyan. Azért tudtak valamennyire orgonálni.

Eperjesen a kórusra jártak a férfiak. Mind föl, csak a öregemberek ülték a padokba. Három sorban vótak a fiúk, főleg legények meg fiatalemberek, no. Az első passió kezdete: „A mi urunk Jézus kínszenvedése Szent János evangélistának írása szerint...” Ezt mindenki énekelte, csak megvót, hogy ki milyen hangon. Sokan vótunk benne.

Nagypénteken délelőtt vót a másik passió: „Szent Máté evangélistának írása szerint...” Délben vége lett az ünnepnek. Mert az ünnep vót akkor, a népek, ugyi, 95 százaléka járt templomba. Annyi vót a templomban a nép, hogy egymás hegyén álltunk. Egyszer a Bugár Béla, aki színész vót, az állt mellettem. Egy lábom álltunk. Annyi vót a nép, hogy iszonyatos. Bugár Béla szabónak tanult ki, de amikor a komáromi színházban válogatás vót, ő is jelentkezett meg a unokatestvére is. Az unokatestvére is bevált, de ő csak kisebb szerepeket kapott.

Nagyszombaton kihozták a Máriát egy állványon, amelyiknek vót négy fogantyúja. Ezt négy lány vitte. Vót a hármas zászló, arrúl 12 hosszú szalag lógott, s mindet külön lány vitte ideoda, a vállukra rátéve. Akkor még az egész falut megkerülték. Olyan gyönyörű vót, hogy az ember úgy érezte, hogy megtelt lélekkel.

